

Ю.Д. Древаль,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки
Національного університету цивільного захисту України
ПРО ЗНАЧУЩІСТЬ ПРИНЦИПІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Термін «принцип» (від лат. *principium* – початки, засади, основа, першоджерело) у загальному розумінні означає основне вихідне положення, визначальну ідею, правила, що визначають природу і соціальну сутність явища, його спрямованість і найбільш суттєві властивості. За допомогою принципів видається можливим визначити найбільш важливі аспекти унормування, регулювання та спрямування розвитку певної частки соціальних відносин. Це повною мірою стосується і політики у сфері охорони праці.

Науковці чи не одностайно вказують на значущість принципів у сфері регулювання будь-яких сфер суспільних відносин. Безпосереднє ж відношення до предмета даного дослідження мають ті розвідки, в яких предметом дослідження визначаються принципи трудового права та принципи державної політики у сфері охорони праці. Слід підкреслити, що західні дослідники вже традиційно виводять принципи у сфері праці від загальноправових чи навіть філософських принципів, розрізняючи при цьому романо-германську (континентальну) та англосаксонську правові системи. При цьому, як слушно підкреслює Г. Авілья (*Humberto Ávila*), жодна правова система не може бути побудована виключно на принципах чи виключно на правилах: Система принципів була б надзвичайно гнучкою, а одне з правил було б занадто жорстким: першому бракувало б чітких рекомендацій щодо поведінки, система єдиних правил була б занадто жорсткою..., що спричинило б проблеми з координацією, знаннями, витратами та контролем влади. через відсутність клапанів для узгодження рішень у конкретних випадках [1, р. 107]. З приводу цього слід також відзначити не лише генетичний зв'язок між трудовим правом та охороною праці (якраз в річищі науки трудового права розглядаються правові аспекти працезахоронної політики), але і те, що у базовому законодавстві з охорони праці застосовується саме категорія «принципи державної політики».

Завданням рукопису, з урахуванням зазначеного, визначено обґрунтування напрямів удосконалення принципової основи правового регулювання заходів з охорони праці.

Державна політика в галузі охорони праці, відповідно до приписів ст. 4 Закону України «Про охорону праці» базується на декількох важливих принципах, зокрема пріоритету життя і здоров'я працівників, повної відповідальності роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці; підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій та продукції, а також сприяння підприємствам у створенні безпечних та нешкідливих умов праці; комплексного розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавної, галузевих, регіональних програм з цього питання та з урахуванням інших напрямів економічної і соціальної політики, досягнень в галузі науки і техніки та охорони довкілля; соціального захисту працівників, повного відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; встановлення єдиних вимог з охорони праці для всіх підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів діяльності тощо (усього названо десять принципів) [2].

Природно, що зазначені принципи конкретизуються та набувають статусу правових норм у законах та підзаконних актах. Так, взявши за основу один з принципів, можна простежити і своєрідний правовий ланцюжок: від базових засад (принципів!) до загальних (які притаманні загальній частині тієї чи іншої галузі права і поширюються на всі чи більшість інститутів відповідної галузі) і спеціальних норм (які належать до окремих інститутів тієї чи іншої галузі права і регулюють певний вид родових суспільних відносин з урахуванням притаманних їм особливостей).

Наприклад, частина принципу щодо «соціального захисту працівників, повного відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань» (у тій частині, де йдеться про «відшкодування шкоди...») набуває нормативно-правового значення у ст. 9 Закону України «Про охорону праці» під назвою «Відшкодування шкоди у разі ушкодження здоров'я працівників або у разі їх смерті». Наведена ж норма набуває правозастосовного характеру у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві».

Водночас, застосування зазначеного критерію чітко вказує і на недоліки у питанні щодо формального визначення принципів державної політики у сфері охорони праці. Це стосується, наприклад, зазначеного принципу щодо «підвищення рівня промислової безпеки...». Відомо ж, що термін «промислова безпека» лише зрідка наводиться у підзаконних нормативних актах. До того ж, цей термін було виключено і з останньої редакції відповідного національного стандарту.

Слід звернути додаткову увагу і на принцип щодо «комплексного розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавної, галузевих, регіональних програм з цього питання...». Відомо, що загальнодержавна програма з цього питання, яку було прийнято ще в 2013 р., попервах була розрахована на час до закінчення 2018 р. (див.: Загальнодержавна соціальна програма поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014-2018 роки, затверджено Законом України від 4 квітня 2013 року № 178-VII). За цей час зазнала істотних змін значна частка соціально-трудова відносин, що вимагає й відповідного реагування та забезпечення на рівні загальнодержавної політики. Проте, на сьогодні все ще зберігається чинність цієї програми.

Отже, згідно з приписами національного законодавства, державна політика у сфері охорони праці базується на чітко окреслених та розтлумачених принципах. Разом з тим, процес формування та реалізації таких принципів вимагає нагального вдосконалення. Найперше, згідно з проведеним вище аналізом, актуальною є проблема належного закріплення принципів у нормативно-правових актах з охорони праці. Слід відзначити і недостатню міру обґрунтованості деяких із формально визначених принципів.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Ávila, Humberto. *Teoría de los Principios*. Madrid: Marcial Pons, 2011. 172 p.
- 2 Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII (Редакція станом на 14.08.2021). URL: zakon.rada.gov.ua

Dreval Yu. D.,

Doctor in Public Administration, Full Professor, Professor of the Department of Occupational Safety, Technogenic and Ecological Safety, National University of Civil Defense of Ukraine
ON THE SIGNIFICANCE OF PRINCIPLES IN THE FIELD OF LABOR PROTECTION

The article examines the issue of the importance of principles in the field of occupational health and safety. State policy in the field of labor protection is based on several important principles, in particular, the priority of the life and health of employees, the full responsibility of the employer for creating proper working conditions, etc. These principles are specified in the article, and they acquire the status of legal norms in laws and by-laws. At the same time, the actual process of formation and implementation of such principles requires urgent improvement. First of all, according to the provided analysis, the problem of properly enshrining the principles in the normative legal acts on labor protection is relevant. It should also be noted that some of the formally defined principles are insufficiently substantiated.